

แนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐในการต่อต้านการทุจริต

พิชิตวรรณ กิติคุณ

วิทยากรชำนาญการ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

การทุจริตที่เกิดขึ้นในภาครัฐและภาคเอกชนเป็นปัญหาที่ฝังรากลึกและเรื้อรังในสังคมไทย ทำลายภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานภาครัฐ อีกทั้งสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ การทุจริตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก คือ 1) การทุจริตทางเศรษฐกิจ (Economic Corruption) เป็นการแสวงหากำไรส่วนเกิน 2) การทุจริตทางการเมือง (Political Corruption) เป็นการใช้อำนาจของรัฐบาลโดยขาดคุณธรรมหรือโดยผิดกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ของตน หรือเรียกได้ว่าเป็นการทุจริตเชิงนโยบาย และ 3) การทุจริตในการบริหารราชการแผ่นดิน (Administrative Corruption) ซึ่งเป็นการทุจริตที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหาประโยชน์จากการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ หรือการอนุมัติ อนุญาต อันเป็นการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยนักธุรกิจจะให้ผลประโยชน์ที่มีขอบแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้ใช้อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ราชการเอื้อประโยชน์และอำนวยความสะดวกในทางธุรกิจ หรือเรียกได้ว่าเป็นการให้สินบน (Bribery) แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งในบทความนี้จะพูดถึงเกี่ยวกับการทุจริตในการบริหารราชการแผ่นดินที่เกิดขึ้นระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีทั้งฝ่ายรับสินบนที่ใช้อำนาจในทางมิชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตน และฝ่ายให้สินบนที่ซื้อความได้เปรียบทางการแข่งขัน จนนำไปสู่ความพยายามของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาทุจริตในรูปแบบแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริต (Thailand's Public Sector Collective Action Coalition Against Corruption: PCAC) เกิดขึ้น

การทุจริตที่เกิดขึ้นในภาครัฐ: กรณีสินบน (Bribery)

แม้ว่าพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 ที่ประกาศใช้มากกว่า 2 ปี จะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาการเรียกรับสินบน โดยสามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตที่เกิดจากอนุมัติ อนุญาต ได้ระดับหนึ่ง เพราะมุ่งเน้นให้หน่วยงานภาครัฐมีการปฏิบัติงานให้เร็วขึ้น (faster) มีการเก็บค่าบริการที่ถูกลงซึ่งรวมถึงต้นทุนภาครัฐ (cheaper) และมีการให้บริการประชาชนที่ง่ายกว่าเดิม (easier) ซึ่งจากผลสำรวจการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing Business)*

* ความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing business) ถือเป็นตัวแปรที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจในประเทศนั้น ๆ การประเมินระดับความสะดวกในการเข้าไปประกอบธุรกิจ หรือการดำเนินธุรกิจในประเทศใด มักพิจารณาตั้งแต่ความสะดวกในการเริ่มต้นประกอบธุรกิจ การดำเนินธุรกิจ และเมื่อเกิดปัญหาทางธุรกิจว่ามีขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ การอำนวยความสะดวก ต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และกฎระเบียบของภาครัฐที่สนับสนุนต่อการประกอบธุรกิจหรือไม่อย่างไร ธนาคารโลก (World Bank) ได้จัดทำดัชนีชี้วัดความยากง่ายในการเข้าไปประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ครอบคลุมการประกอบธุรกิจตั้งแต่การเริ่มต้นจัดตั้งธุรกิจ ระหว่างดำเนินธุรกิจ จนถึงการปิดกิจการ ประกอบด้วย 1) การเริ่มต้นธุรกิจ 2) การขออนุญาตก่อสร้าง 3) การขอใช้ไฟฟ้า 4) การจดทะเบียนทรัพย์สิน 5) การได้รับสินเชื่อ 6) การคุ้มครองผู้ลงทุน 7) การชำระภาษี 8) การค้าระหว่างประเทศ การบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง และ 9) การแก้ปัญหาการล้มละลาย โดยมีเกณฑ์การพิจารณา 4 เรื่องหลัก ได้แก่ 1) ขั้นตอนในการดำเนินการที่ง่าย 2) ระยะเวลาในการดำเนินการที่รวดเร็ว 3) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการที่ต่ำ และ 4) กฎระเบียบที่เอื้อต่อการดำเนินการ

ประจำปี 2561 โดยธนาคารโลก ประเทศไทยได้อันดับที่ 26 จาก 190 ประเทศทั่วโลก (ประเทศไทยมีลำดับความง่ายในการเข้ามาประกอบธุรกิจสูงขึ้น 20 อันดับ จากอันดับที่ 46 เมื่อปี 2560) (กองทุนศาสตร์และแผนงานสำนักงาน ป.ป.ท., 2561, น. 5) แต่อย่างไรก็ตาม คงต้องยอมรับว่าปัญหาทุจริตที่เกิดจากการเรียกรับสินบนในการอนุมัติ อนุญาต ก็ยังคงมีอยู่ และหากไม่ดำเนินการป้องปรามหรือกำหนดมาตรการให้มีความรัดกุม ปัญหาดังกล่าวอาจกลับมารุนแรงยิ่งกว่าเดิม เนื่องจากระบบราชการยังมีปัญหาสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การให้บริการล่าช้า
- 2) มีราคาแพงทั้งการจ่ายที่ถูกกฎหมาย หรือผิดกฎหมาย (จ่ายสินบน/จ่ายใต้โต๊ะ)
- 3) มีขั้นตอนที่มีความยุ่งยากซับซ้อน

ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นช่องทางทำให้เกิดการเรียกรับสินบนเพื่อให้การติดต่อราชการเร็วขึ้น สะดวกขึ้น โดยสินบนที่พบมากที่สุดคือ สินบนเพื่อซื้อความสะดวกเพราะทำได้ง่ายสุด ส่วนสินบนเพื่อซื้อเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ทำผิดกฎหมาย และสินบนซื้อเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ไม่ดำเนินคดีพบไม่มากเพราะทำยากกว่า (สำนักข่าวไทย, 2560)

แนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริต (Thailand's Public Sector Collective Action Coalition Against Corruption: PCAC)

เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2560 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ปปท.) หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุน จำนวน 46 หน่วยงาน ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการเป็นแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐ (Thailand's Public Sector Collective Action Coalition Against Corruption: PCAC) ขับเคลื่อนปีแห่งการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุมัติ อนุญาตของทางราชการ ต่อต้านการรับสินบนทุกรูปแบบ* (MOU) เพื่อแสดงเจตจำนงในการเป็นแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐที่สร้างพลังผลักดันการไม่เรียกรับสินบนทุกรูปแบบ และพร้อมใจกันให้บริการภาครัฐอย่างโปร่งใสในการปฏิบัติงานอนุมัติ อนุญาต รวมทั้งเสริมสร้างแรงจูงใจให้เกิดการค้าและการลงทุน ตลอดจนประสานความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในการขอรับบริการจากภาครัฐตามพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, 2560)

การที่รัฐบาลไทยเป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนให้มีการดำเนินการสร้างแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริตโดยมุ่งเน้นด้านการรับสินบนเป็นหลักนั้น ถือเป็นอีกหนึ่งทางออกในการแก้ไขปัญหาการทุจริต โดยประยุกต์จากแนวคิดแนวร่วมปฏิบัติที่มาจากข้อเสนอของธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งเป็น

* รัฐบาลประกาศนโยบายให้ “ปี 2560 เป็นปีแห่งการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุมัติ อนุญาต ของทางราชการ ต่อต้านการรับสินบนทุกรูปแบบ” เพื่อร่วมกันเสริมสร้างยกระดับการให้บริการภาครัฐ และอำนวยความสะดวก รวดเร็วให้กับผู้ขอรับบริการเกี่ยวกับการค้าการลงทุน โดยยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2560 (รับทราบมติคณะกรรมการต่อต้านการทุจริตแห่งชาติ (คตช.) ในการประชุม คตช. ครั้งที่ 1/2560 เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2560)

แนวคิดเพื่อใช้ต่อสู้กับการทุจริต โดยใช้หลักการการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใสเป็นพื้นฐาน ซึ่งภาคเอกชนได้นำแนวคิดแนวร่วมปฏิบัติในการต่อต้านการทุจริตมาประยุกต์ใช้เช่นกันโดยผ่านโครงการแนวร่วมปฏิบัติภาคเอกชนไทยในการต่อต้านการทุจริต (Private Sector Collective Action Coalition Against Corruption: CAC) โดยการรวมตัวกันเพื่อไม่จ่ายสินบนรวมถึงการทุจริตในทุกรูปแบบ โดยมีการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในการที่จะปฏิเสธการรับและจ่ายสินบน และมีการขยายแนวร่วมในภาคเอกชนเพื่อสร้างกระแสการต่อต้านการทุจริต

แนวทางการขับเคลื่อนแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริต

แนวทางการขับเคลื่อนแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริต คือ การที่หน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจที่ร่วมลงนามกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐตกลงร่วมกันกำหนดแนวทางการขับเคลื่อน โดยหัวหน้าส่วนราชการและผู้บริหารสูงสุดของภาครัฐและรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่กำกับดูแลหน่วยงานที่อยู่ในกำกับทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ร่วมดำเนินการขับเคลื่อนตามกรอบแนวทาง 4 แนวทาง ดังนี้ (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงาน ป.ป.ท., 2561, น. 30-33)

1) เพิ่มประสิทธิภาพ รวดเร็ว โปร่งใส และเป็นธรรม โดยการ

1.1) ส่งเสริม พัฒนากระบวนการงานบริการของภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้รับบริการ ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

1.2) ควบคุม กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ การปฏิบัติงานในการอนุมัติ อนุญาต ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 อย่างเคร่งครัด

1.3) เผยแพร่กระบวนการให้บริการในคู่มือสำหรับประชาชน โดยให้มีการปิดประกาศ จุดให้บริการ และเผยแพร่บนเว็บไซต์ของหน่วยงาน สำหรับกระบวนการที่ให้บริการแก่ชาวต่างชาติให้แปลเป็นภาษาอังกฤษ

2) สร้างการรับรู้ที่เข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย โดยให้พิจารณากลุ่มเป้าหมาย โดยการ

2.1) ส่งเสริมและสร้างการรับรู้ของประชาชนในการขอรับบริการเกี่ยวกับการอนุมัติ อนุญาต ตามคู่มือสำหรับประชาชน

2.2) จัดให้มีช่องทางสำหรับประชาชนในการร้องเรียน กรณีประชาชนได้รับความเดือดร้อน หรือพบเห็นการกระทำอันเป็นการทุจริตของหน่วยงานภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2.3) ให้ระบุช่องทางการร้องเรียนต่อสำนักงาน ป.ป.ท. (สายด่วน 1206)

3) ปิดโอกาสการทุจริตซึ่งต้องวิเคราะห์ความเสี่ยงเพื่อปิดการเรียกรับสินบน โดยการ

3.1) ดำเนินการวิเคราะห์ความเสี่ยง หรือโอกาสที่อาจเกิดการทุจริตในการพิจารณาอนุมัติ อนุญาตของทางราชการ เพื่อหามาตรการปิดโอกาสการทุจริตในการให้บริการของรัฐ การพิจารณาอนุมัติ อนุญาตตามพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558

3.2) เสริมสร้างเครือข่ายประชารัฐให้เป็นกลไกเฝ้าระวัง ติดตาม แจ้งเบาะแสการทุจริตในการให้บริการภาครัฐ การพิจารณาอนุมัติ อนุญาตของทางราชการ

4) การต่อต้านการรับสินบนทุกรูปแบบ โดยการ

4.1) ให้หน่วยงานทุกฝ่ายที่ร่วมลงนามบันทึกข้อตกลง และสำนักงาน ป.ป.ท. ที่ได้รับข้อร้องเรียนจากประชาชนในการขอรับบริการจากหน่วยงานภาครัฐ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ โดยให้มีการประสานส่งต่อข้อมูลระหว่างกัน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเป็นธรรม

4.2) ให้หัวหน้าส่วนราชการที่ร่วมลงนามบันทึกข้อตกลง พิจารณาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่เกิดจากการให้บริการภาครัฐตามอำนาจหน้าที่ กรณีพบว่ามีกรกระทำทุจริตให้บังคับใช้มาตรการทางการบริหาร (ปกครอง/วินัย) ตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 69/2557 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2557 อย่างเคร่งครัด

บทสรุปและข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

เมื่อการทุจริตที่เกิดขึ้นในภาครัฐส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับเพื่อเป็นการขับเคลื่อนปี 2560 ให้เป็นปีแห่งการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุมัติ อนุญาต ของทางราชการ ต่อต้านการรับสินบนทุกรูปแบบ หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุน จึงต้องรวมตัวกันไม่รับสินบนเพื่อเป็นการตัดห่วงโซ่การทุจริตทั้งผู้ให้และผู้รับ และเป็นทางออกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาการทุจริตรวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาด้านการค้าการลงทุนระยะยาว

แนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริตจึงเป็นการขับเคลื่อนข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุน ที่มุ่งหวังถึงการลดปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียกรับสินบน ด้วยการสร้างการรับรู้ ป้องกัน และปราบปราม ภายใต้เงื่อนไขการดำเนินการด้วยความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง ตรงเวลา และไม่มีค่าใช้จ่ายพิเศษเพิ่ม ทั้งนี้ แม้ผู้ลงนามในบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการเป็นแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐจะเป็นเพียงตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ แต่ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นต้องมีส่วนร่วม สอดส่อง กำชับ และปฏิบัติอย่างจริงจัง และหน่วยงานภาครัฐจะต้องปฏิรูประบบขั้นตอนการปฏิบัติงาน และแข่งขันกันในการให้บริการแก่ประชาชนในด้านดี ขณะเดียวกันรัฐบาลต้องประเมินความสามารถผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ และหากหน่วยงานภาครัฐใดดำเนินการแล้วปลอดสินบนทั้งหมดต้องมีการชมเชยให้ประชาชนทราบ แต่หากหน่วยงานภาครัฐใดยังมีข้อร้องเรียนเรื่องสินบน ผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐนั้นต้องรับผิดชอบ

ทั้งนี้ หากการขับเคลื่อนแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริตดำเนินการได้จริงและเป็นระบบ จะมีส่วนสำคัญในการลดปัญหาการทุจริตในการอนุมัติ อนุญาต ที่เคยรุนแรงให้หมดไปหรือลดน้อยลง และจะส่งผลต่อการยกระดับค่าผลคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perception Index: CPI) ขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) ของประเทศไทยให้ดีขึ้นในสายตาของต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐไทยในการต่อต้านการทุจริตยังคงต้องอาศัยทุกภาคส่วนของสังคมร่วมกันผลักดันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่จะสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม เพราะการอาศัยให้ใครคนใดคนหนึ่งแก้ไขปัญหาการทุจริตย่อมกระทำได้ยากลำบาก หากแต่ต้องอาศัย

ความร่วมมือกันหลายฝ่ายเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตซึ่งกลายเป็นปัญหาเชิงระบบ โดยภาครัฐจำเป็นต้องมีการสร้างค่านิยมและจิตสำนึกในการต่อต้านการทุจริตแก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐ สร้างระบบข้อมูลให้เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยข้อมูลให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้าไปตรวจสอบข้อมูลได้ เพื่อแสดงถึงความโปร่งใส ภาคเอกชนจำเป็นที่จะต้องเริ่มสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ซื่อสัตย์และยึดมั่นในความเป็นธรรม สร้างจิตสำนึกและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการต่อต้านการทุจริตหรือการให้สินบน สร้างจริยธรรมธุรกิจของบริษัทโดยใช้หลัก Corporate Governance ในการบริหาร สร้างเครือข่ายธุรกิจที่มีความโปร่งใส ปฏิเสธการทุจริตการให้สินบนในทุกรูปแบบ และร่วมมือกับภาครัฐในการให้ข้อมูลการทุจริต ในส่วนของภาคประชาสังคม เช่น สภาวิชาชีพ สื่อมวลชน และองค์กรชุมชน จำเป็นที่จะต้องทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบ โดยสภาวิชาชีพต้องมุ่งมั่นในการสร้างมาตรฐานจรรยาบรรณให้เข้มแข็ง องค์กรชุมชนต้องพร้อมทำหน้าที่ตรวจสอบ สร้างเครือข่ายอาสาสมัครต่อต้านการทุจริตในภาครัฐ และสื่อมวลชนต้องช่วยประชาสัมพันธ์ด้วยการเปิดเผยข้อมูลและรับเรื่องราวร้องเรียนจากทุกระดับทั้งจากธุรกิจเอกชน และประชาชน เพื่อให้มีความโปร่งใสในทุกด้าน พร้อมประสานการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมในการสนับสนุนประชาสัมพันธ์รณรงค์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือสื่อต่าง ๆ ทางช่องทางต่าง ๆ เช่น การโฆษณา หนังสือ สารคดี เพื่อสร้างจิตสำนึกในการต่อต้านการทุจริตในภาครัฐ และที่สำคัญที่สุดคือ เยาวชน จำเป็นที่จะต้องสร้างและปลูกจิตสำนึก ค่านิยม อุดมการณ์ในการต่อต้านการทุจริต โดยอาจประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนรู้อันทุกระดับ รวมทั้งจัดทำสื่อการเรียนการสอนในลักษณะมัลติมีเดีย เพราะการต่อต้านการทุจริตต้องเริ่มที่เยาวชนและครอบครัว ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะเป็นพลังผลักดันการต่อต้านการทุจริตต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงาน ป.ป.ท. (2561). คู่มือการขับเคลื่อนตามบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการเป็นแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐ (Thailand's Public Sector Collective Action Coalition Against Corruption : PCAC) ปีแห่งการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุมัติ อนุญาตของทางราชการต่อต้านการรับสินบนทุกรูปแบบ. สืบค้น 26 มกราคม 2561 จาก <http://www.pacc.go.th/acoc2018/uploads/2018/01/Manual1.pdf>
- จินดา สังข์ศรีอินทร์. (2555). กรอบแนวคิดแนวร่วมปฏิบัติ (Collective Action) เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ. สืบค้น 22 มกราคม 2561 จาก <http://elib.coj.go.th/managecourt/data/mc2555169.pdf>
- ป.ป.ท. ดึง 46 หน่วยงานลงนามต่อต้านการรับสินบนทุกรูปแบบ. (20 ธันวาคม 2560). โพสต์ทูเดย์. สืบค้น 22 มกราคม 2561 จาก <https://www.posttoday.com/social/general/531402>
- สำนักข่าวไทย. (20 ธันวาคม 2560). ปปท.จับมือ 46 หน่วยงาน เป็นแนวร่วมด้านการรับสินบน. สืบค้น 22 มกราคม 2561 จาก <http://www.tnamcot.com/view/5a39fd0fe3f8e420ab433ed7>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2554). โครงการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของทางราชการ. กรุงเทพฯ: กลุ่มวิชาการ
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (20 ธันวาคม 2560). ป.ป.ท. ผนึกกำลัง 46 หน่วยงาน “ด้านการค้า การลงทุน” ร่วมลงนาม MOU เป็นแนวร่วมปฏิบัติของภาครัฐขับเคลื่อนปีแห่งการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุมัติ อนุญาต ของทางราชการต่อต้านการรับสินบนทุกรูปแบบ. สืบค้น 22 มกราคม 2561 จาก <http://www.pacc.go.th/index.php/home/viewcontent/1/2784>